

ԵՐԵՎԱՆԻ ԳԵՂԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԻ

# ՄԵԼԿ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՎՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 բուրլի. կես տարվանը 6 բուրլ.  
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлис, редакция «Мшакъ».  
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».  
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ  
(բացի կիրակի և տոն օրերէն).

Շաբաթաբարութիւնը ընդունվում է ամէն լիզուով.

Շաբաթաբարութիւնների համար վճարում են  
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպեկ.  
Տէլէֆօն № 253.

## ԲՈՎԱՆՆԱԳՈՒԹԻՒՆ

Փոխադարձ գոռուութիւններ. — Ներքին Տե-  
ստիութիւն. Մամուլ. Նամակ Խմբագրութեան.  
Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՏԻԹԻՒՆ.  
Կոնգրեսները Եւրոպայում. Արտաքին լուրեր.  
— Հեթանոսութիւն. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.  
— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Տաճար օր աւերակներում:

## ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեզ տեղեկացնում են, որ սարերը  
դնացած գիւղացիները այս տարի մտա-  
գիր են շուտ վերադառնալ իրանց գիւ-  
ղերը և նրանց մի մասը արդէն վերա-  
դառնում է նոյն իսկ այժմ:

Պէտք է նկատել, որ առհասարակ մեր  
երկրի թափառականները առաջվայ նման  
երկար չեն մնում լեռներում և տարեց-  
տարի պակասեցնում են այն ժամանա-  
կամիջոցը, որ նրանք անց էին կացնում  
սալաւային արօտատեղիներում: Այդ երե-  
ւոյթի հիմնական պատճառն այն է, որ  
սար գնացող գիւղացիները մեծապէս  
մասը առաջվայ ժամանակներում քիչ էր  
պարտաւորւմ երկրագործութեամբ և իր  
զխաւոր գրադուներն էր համարում ա-  
նասնապահութիւն: Իսկ այժմ տարեց  
տարի ընդարձակվում է հողի մշակու-  
թիւնը և գիւղացին աւելի ու աւելի  
կապվում է հողի հետ: Կան գիւղեր, որ  
որոնք համարեալ դարձան նախ քան  
սարայուց, մինչդեռ մի 20—30 տարի  
սրանից առաջ նրանք ոչ մի նշանակու-  
թիւն չէին ասլիս երկրագործական աշ-  
խատանքին:

Սարերից վաղ վերադառնալուն նպաս-  
տում են այս տարի նաև երկու հանգա-  
մանք, մէկն այն է, որ տափարակները  
մի քանիսով բերքը բաւական առատ է,  
իսկ երկրորդը մշակները թիւր քիչ. այնպէս  
որ պահանջ կայ սեփական ոյժերով հա-  
ւաքել հունձը: Իսկ միւսն այն է, որ  
մեր երկրի մէջ տեղի ունեցած յուզ-  
մունքները թեթեւեղ են բոլորին աշխա-  
տել կարելիին չափ կարճ միջոց մնալ

## ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

## ՅԱՅՏԱՐՈՒ ԴՆԵՐԱԿԱՆԻՍ

### II

Ինձ արդէն ծանօթ էր այն առանձնաշա-  
տուկ, անհարկաբեկ լուծութիւնը, որ գրկում  
է այնպիսի Անի մանկիւն: Կարծում էի թէ  
այս անգամ սպառնութիւնը այնքան խոր չի  
լինի: Բայց իզուր. ինչպէս առաջին անգամ,  
այնպէս էլ այժմ:

Այս անգամ Աւագ Դուռը չէր մեզ ներս ըն-  
դունողը, այլ այն անանուն, փոքրիկ, նեղ,  
բաւական լաւ պահած դուռը, որ ս. Լուսա-  
ւորէի հեղեղեցու առջից նայում է Վրիճարին:  
Լուռ ու վիհ կանգնած էր ս. Լուսաւորէի,  
ծածկված անմահ քանդակներով: Նրանից յե-  
տոյ, վերեւում, կոյր ու մեծ ս. Փրկիչն է մեզ  
գիմարում, իսկ քիչ դէպք ամբողջ էր հա-  
շալի հասակով կանգնած է Անիի թաղն ու  
շարժանքը—Մայր եկեղեցին...

Նրանց ես տեսել էի երկու տարի առաջ:  
Այժմ ոչինչ չէ փոխվել: Եւ փոքր այս տա-  
ճարներում մի ժամանակ փառաբանված Աս-  
տուծուն որ այդպէս է: Եթէ անշարժութիւնը,  
անփոփոխութիւնը մահ է կենդանի կեանքի  
համար, աւերակները, սնանկացած անտէր, ճա-  
կատագրի կամքին թողնված աւերակները հա-  
մար պէտք է խնդրել երկնքից բոլորովին հա-  
կաւազը, այն, որ ոչինչ չէ փոփոխվել, մի  
քար, մի հիւլէ անգամ: Այսպէս են ասում  
այն դարհուրելի աւերակները, որոնք անհե-  
թեթ թափված են այդ կանգուն շէնքերի  
շուրջը:

Անին լուռ է, աւերակ է, բայց միանգա-

լիւրանց գիւղերից դուրս տեղերից և հա-  
ւաքելի իրանց մշտական բնակատեղիներում:

Այն շրջաններում, ուր օրինակ մեծ  
թուղ հայ գիւղացիներ գնում էին տա-  
փարակներում ուրիշի հունձը քաղելու,  
այս տարի նրանք գգուշանում են այդ  
մասնաւոր աշխատանքներին դիմելուց:  
Իսկ սար գնացած թուրք անասնապահ-  
ներն էլ չեն ցանկանում ոչ մի պատե-  
հականութիւնից կախված լինել և շտա-  
պում են իրանց ձմերոցները:

Առհասարակ նկատելի է ներկայումս  
մեր աղքատականութեան գնազան խաւե-  
րում զգոյշ վերաբերմունք դէպի մի-  
մեկանց: Մարդիկ երկուզ են կրում, որ  
մի գուցէ մի մասնաւոր գէպը յանկարծ  
փոխարկվի լուրջ ընդհարումի: Եւ այդ  
պատճառով այս տարի գաւառական ու  
ճիւղերի և գոռութիւնների ընդհանուր  
թիւր նոյն իսկ աւելի սահմանափակ է  
քան նախկին տարիներում:

Աղքատականութեան մեծագոյն մասը  
գոթախտութիւն է նկատում իր համար  
հարկանական ընդհարումների մէջ և աշ-  
խատում է խուսափել այդ ընդհարում-  
ներից: Եւ գուցէ այն կրկնակի զգու-  
շութիւնները, որ գործ են դնում թէ  
հայերը և թէ թուրքերը իրանց կողմից,  
վերացնեն այն կասկածը, որ դեռ ուժեղ է  
երկու ազգութիւնների մէջ միմեանց վե-  
րաբերմամբ:

## ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՏԻԹԻՒՆ

### ՄԱՍՈՒՆ

Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վորոնցով-Դաշ-  
կովի կողմ, ուղղված նորերս մեր երկրի ամ-  
բողջ աղքատականութեան, չէր կարող չը գրա-  
ւել ուռուցի առաջդէմ մամուլի լուրջ ուշա-  
գրութիւնը: Եւ այդ մամուլը ողջունեց մասնա-  
ւանդ այն ճոր, որով համակված է այդ  
կողմ և որով Փոխարքան դիմում է ժողովրդ-  
դին: Ահա ինչ է ասում «Варж. Вѣд.» լրա-  
գիրը:

մայն անմարդաբան չէ: Այստեղ ապրում են  
աշխատաւորներ: Մայր եկեղեցու ետևում սպի-  
տակ տուն կայ.—այս է աշխատողների բնա-  
կարանը:

Մեզ առաջին հանդիպող ճարտարապետ պ.  
Թորոս Թորամանեանն էր: Իր մետքը ձեռքին,  
ամբողջ օրը նա ման է գալիս մեռած քաղա-  
քում, ձև ու կերպարանք է որոնում քաղա-  
կայտելի մէջ, որոնում է նրանց ինչ լինելը,  
նշանաւոր շինութիւնների չափերն է վերց-  
նում, շուտ է տալիս քարերը, քննում է մէկ  
մէկ, որպէս զի կարողանայ գտնել իրան հա-  
կաւոր մի կարնիդ, կամարի մի բեկոր, մի  
խօսքով՝ յօշոտած, մանրացրած շինութիւննե-  
րի անդամները:

Այսպէս նա ոտի տակ է առել ամբողջ Ա-  
նին, բերքը ու պրպակը է նրան ծայրից  
ծայր: Եւ այդ ոչ թէ մի շաբաթ, մի ամիս,  
այլ համարեալ երկու տարի: Կարելի է ասել  
որ Անիի մէջ և շրջակայներում չը կայ քար,  
չը կայ շինութեան հեաք, որ անծանօթ լինի  
նրան: Դա աւերակների մի կենդանի ուղի-  
ցոյն է, որ ձեռք կը տան գէպի ամեն կողմ,  
ոչինչ չը մոռանալով, ոգևորված նկարագրե-  
լով ճարտարապետական ոճերը, դէտալները,  
շինողների հանձնը, շինութիւնների գեղեցի-  
կութիւնն ու առանձնաշախտութիւնները:

Ես տամ օր լի ու լի վայելցիկ պ. Թորա-  
մանեանի անգնահատելի առաջնորդութիւնը,  
որի շնորհիւ կարողացայ աւելի խորը, աւելի  
մանրամասն ճանաչել Անին այնքան, իհարկէ,  
որքան թոյլ է տալիս աւերակների ներկայ  
գոյութիւնը: Երբէք չեմ մոռանայ որ պ. ճար-  
տարապետը, կամ ինչպէս նրան անուանում  
են Անի գիւղի թուրքերը, ճար-ճարապետը,  
ինձ համար երեսի վրա ձգեց իր սեփական  
դաժան գործը, որին նուիրված է ամբողջ

«Կովկասի Փոխարքայի երկրի աղքատականու-  
թեանը ուղղած կողմ հրաւերում է Կովկասի  
աղքատական ազգութիւնները և նրա հասարա-  
կութեան խաւերը՝ գաղափարները բռնութիւն-  
ների վերին աստիճանի ցաւալի և ծանր իրո-  
ղութիւնները և հայերի ու թուրքերի մէջ  
տեղի ունեցող այն զրկութիւնները պատե-  
րաբար, որի մէջ յարձակվող կողմն ամենից  
յաճախ, եթէ ոչ միշտ, հանդիսանում է թուրք  
ժողովուրդը, որ ֆեոդալիզմ է և աւելի բիշ  
գաղափար: Կողմ համակված է հաշտութեան  
ոգով և աշխատում է ազդել բնակիչների վրա  
ոչ թէ սպառնալիքով, այլ համոզման խօսքով,  
Փոխարքան ցոյց է տալիս, թէ ինչ գոռաբու-  
թիւնների է հանդիպում կառավարութիւնը  
այդ զինաւորված ընդհարումների դէմ կռի-  
ւում համար Կովկասի առանձին առաջագործի-  
կան և ցեղական պայմանների մէջ: Փոխար-  
քան խոստովանում է, որ մի քանի դէպքե-  
րում շինանութիւնները երբեմն ցոյց են տուել  
անօրէնութեան կամ տակաւի պակասութիւն,  
բայց վեճողական հերքում է Կովկասում, գոնէ  
առաջ, շատ տարածված այն կարծիքը, թէ  
իր կառավարութեան գործակալները իրանք  
անկարգութիւնների գիտակցական գործակա-  
լներ են հանդիսանում և աչառութեամբ  
պաշտպանում էին մի ազգութեան (թուրքա-  
կան) կողմը միւս ազգութեան (հայկական)  
դէմ: Ընդհանրապէս, այն լեզուն, որով խօ-  
սում է Կովկասի Փոխարքան, բոլորովին այն  
չէ, որով խոսում էին նրա նախորդները—  
Կովկասի բախար տնօրէնող քաղաքացիական  
և զինաւորական իշխանութիւնները:

Ափսոս միայն, որ այդ կողմ հենց սկզբում  
չարկեց և թուրք խոսեանք այն մտքը կարծիք  
ունենալ, թէ իր գործած անկարգութիւնները և  
բռնութիւնները համապատասխանում են կա-  
ռավարութեան դիտաւորութիւններին: Կոչը,  
յառնալով դէպք, բարեբար ազգացութիւն կը  
գործէ մոլորված մաքերի վրա, ինչպէս և  
պրինց Նապօլէօնի կարող միջոցները, հակա-  
ռակ գնեւերալ Ալիսանօվի գործ դրած միջոց-  
ների, կարողացան զսպել վայրագութիւն-  
ները:

### սրտով:

Իսկ նրա գործը անսպառ է: Երկու տարի  
նա աշխատել է, վերակազմել է շատ եկեղե-  
ցիներ, գծագրել է շատ յատակագրեր, հաւա-  
քել է զարկերի, օրնամենաների մի անհուն  
հարստութիւն, բայց դեռ որքան և որքան  
գործ ունի իր առջևում:

Որոնողը գտնում է, ասում է ժողովրդական  
առածը: Եւ պ. Թորամանեանը իր մասնագի-  
տութեան շրջանում գիւտաբար շատ է անում:  
Ծերեկները շրջում է, չափում ու քննում, իսկ  
գիշերները իր նեղ ու փոքրիկ խոցի մէջ,  
աղօտ լամպայի տակ, գծում է իր սեպագու-  
թիւնները: Մենակութիւնը, անօգնականու-  
թիւնը չէ վնասեցնում նրան: Եւ այս մեր  
ժամանակներում, երբ ոսկի հորթի պաշտա-  
մունքը միայն ծայրէջ գիտէ այսպիսի մի  
միւսմիտ գաղափարական ոգևորութիւնը...

—Անին ուսումնասիրելու և գծագրելու հա-  
մար մի ամբողջ կեանք է հորկաւոր.—շարու-  
նակ կրկնում է պ. Թորամանեանը:

Եւ իրաւ Պէտք է տեսնել նրա տոկուն ու  
չարքաշ աշխատութեան պատկերները, գէտք է  
չիջել նրա հետ աւերակները մէջ և իմանալ  
թէ ինչ ու ինչ նոր յայտնագործութիւնների  
է կարօտ Անին, և այն ժամանակ, միայն այն  
ժամանակ կարելի է հասկացողութիւն կազմել  
թէ ինչ հսկայական աշխատանքի է ձեռնար-  
կել պ. Թորամանեանը:

Ձեռնարկել է այսպէս ասած, մերկ ձեռքե-  
րով, չունենալով ոչինչ միջոց, բացի սակա-  
ւապէտութիւնից, չարքաշութիւնից: Անիի  
վանահայր Միքայէլ վարդապետը անուանում  
է նրան աւագ միւսան: Բայց հազիւ թէ որ  
և է վանական այդ աւագ միւսանի չափ զըր-  
կան ընել ու նեղութիւններ կրած լինի: Երկու  
տարի նա առաւօտեւ է քաղցր ու—ինչհիւ

Գովասանքով է խօսում մայրաքաղաքի մա-  
մուլը և Կովկասի Փոխարքայի ձեռք առած  
միջոցների մասին Կովկասում գէտաւոր մտոց-  
ներու համար: Ճիշդ է,—ասում է «Сынъ Оты»  
կովկասցիները ակնկալում էին, որ խորհրդ-  
դակցութեան կը հրաւիրվեն ազգաբնակու-  
թեան կողմից անմիջապէս ընտրված ներկա-  
յացուցիչներ՝ ուղղակի ընտրութիւնների մի-  
ջոցով, որովհետեւ միայն այդ միջոցով կը լըս-  
վէր ազգաբնակութեան իսկական ձայնը, բայց  
այնուամենայնիւ նրա ձայնը որոշ արձագանք  
կը գտնի այդ խորհրդակցութեան մէջ, որով-  
հետեւ Կովկասի Փոխարքան ընտրել է, ճիշդ է,  
ոչ կատարեալ, բայց աւելի աջող ձև, քան  
ընտրել է Միքայէլ ընդհանուր նահանգապետ  
կոմս Գուրայսովը: Կովկասի Փոխարքան ու-  
րոշել է կազմել գաւառական և նահանգական  
խորհրդակցութիւններ քաղաքային դոմանե-  
րի, շինական, ագնական և այլ հասարակու-  
թիւնների ներկայացուցիչներից, որոնք ընա-  
րով կը լինեն, մինչ Միքայէլ ընդհանուր նա-  
հանգապետը կամենում է իմանալ ժողովրդի  
ձայնը միայն կանցելիարական եղանակով:

Մեր կարծիքով, գէտաւորային ընթացիկ ա-  
շտութիւնը կախված կը լինի նրանից, թէ  
որքան գիտակցաբար կը վերաբերվի ինտելի-  
գենցիան այդ հարցին և կաշխատի դեկլա-  
րել ազգաբնակութիւնը սրա համար այս նոր  
և անծանօթ, բայց անպայման օգտակար ըն-  
թորմի գործադրութեան ժամանակ:

## ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մարքին, յունիսի 28-ին  
Ամիս 19-ին կաթողիկէ Էջմիածնի տօնին,  
Միքայէլի հայոց հովիւ՝ Արիստակէս քահա-  
նայ Խէչիկեանց պ. Զաւար-բէգ Ալթունեանցի  
դահլիճում պատարագ մատուցեց, ուր աղօ-  
թելու եկել էին հայերի հետ և մեր կաթողիկ  
եղբայրները: Արժանապատիւ հայր պատա-  
րագին քարոզ խօսելով, յիշեց Բագու, Նախի-  
ջևան և նրա շրջակայ գիւղերում տեղի ունե-  
ցած անլուս օղէտների և անուղի արկածների  
մասին, որ հարկաւոր անձինք անգութ խու-  
ժանի ձեռքով պատկանեցին և նրանց ունեցածը  
կողոպտեց, ընտանիքները և թողած որբերը  
մնացին առանց նիւթական միջոցի, թշուառ

ծածկել—նոյն իսկ մերկութիւնից: Ոչ ոք չէր  
օգնում համեստ, բայց շատ հարկաւոր աշխա-  
տողին: Եւ գիտէք ինչ էր հարկաւոր նրան:  
Ան, ինչ մի ճարտակալած բուրժուազ անու-  
նում է մի գիշերվայ ընթացքում վաճառվող  
կանացի մսի համար, բաւական էր, որ այս  
մարդը ամիսներով մազլէ անմատչելի ժայ-  
ռերը, շինութիւնների գաղաթները, որոնէ  
այրող արևի տակ, փողները ու քարակոյտե-  
րի մէջ և թղթի վրա պատկերացնէ մեր պատ-  
մական կուլտուրայի անգին գանձերը...

Ոչ միայն չէին օգնում համեստ վաստակա-  
ւորին, այլ և մի տեսակ բարձրաժամ արհա-  
մարհանքով էին վերաբերվում դէպի նրա ըն-  
դունականութիւնները: Միայն պրօֆէսոր Մառը  
գնահատեց նրա աշխատանքները և անցեալ  
տարվայ ամսը ծանօթանալով նրա հետ,  
սկսեց օգտվել նրա մասնագիտական հմուտ-  
ութիւնից: Յարգելի գիտնականը, ինչպէս վայել  
է մի կրթված մարդուն, կատարեալ յարգան-  
քով է վերաբերվում դէպի պ. Թորամանեանի  
գործունէութիւնը, ինձ պատմեց թէ ինչպիսի  
հաւանութեան են արժանացել նրա կատա-  
րած մի քանի աշխատութիւնները Պետեր-  
բուրգի Հնագիտական կոմիտէի կողմից: Պ.  
Մառ շատ է աշխատել, որ ապահովութիւն  
ստեղծէ պ. Թորամանեանի համար, որպէս զի  
նա կարողանայ հանգիստ շահագործել Անիի  
առաւելարարած անհուն նիւթերը, բայց, տա-  
բաբարաբար, անողորմութիւն չէ ունեցել, խոս-  
տացել են բայց չեն կատարել:

—Կարելի է գտնել մի ուրիշին, որ յանձն  
առնէր աշխատել այսպիսի հանգամանքների  
մէջ.—հարցնում էր ինձ պ. Մառը:  
Երկու պատասխան չէ կարող լինել այս  
հարցի վերաբերմամբ. ամեն մէկը գիտէ, որ  
չէ կարելի գտնել: Եւ այնուամենայնիւ...



գրութեան մէջ. յորդոր կարգացն ամենին ի-  
րանց ընթացողական պարտքը կատարելի  
եղբայրական օգնութիւն հասցնել յիշատակ  
շուտաներին: Ապա պ. Սալաւաթը թաթուրեա-  
նի պատրաստած մասալի սեղանի վրա հո-  
գեհանգիստ կատարեց անհեղ զոհերի յիշա-  
տակին և այդտեղ հանգանակութիւն սկսվեց:  
Բոլոր ժողովրդի մասնակցութեամբ գոյացած  
գումարը յանձնեցին մեզ շարունակելու բա-  
ցակցի եղող հայերի մէջ ևս: Մինք հանգա-  
նակած դարձր հասցրինք երկու հազար երեք  
հարիւր վաթսու և երեք թուրք (2363 թ.),  
որը փոխադրելով ուսու-չինական բանկի մի-  
ջոցով, խոնարհաբար խնդրում ենք «Մշակ»  
լրագրի խմբագրատեղից ստանալ և յանձնել  
Վերահիւս աշխատանքից հաստատված մաս-  
նաժողովին գործադրելու թղուտները օգտին.  
Իսկ նուիրատուները անունները տպագրել  
«Մշակի» մէջ: Աւելացնում ենք թէ՛ այստե-  
ղի շուրջից հայերի մէջ հանգանակութիւնը պ.  
Ա. Միլլեանցի միջոցով շարունակվում է: Ս.  
Թաթուրեան 125 թուրքի: Յ. Բաշուրեան Մ.  
Այվազեան, Գ. Սանոսեան, Գ. Բրիտանաստու-  
րեան, Եղբ. Ջալալ բէգ Ալթունեան, Յ. Գրծե-  
րեան, Բ. Աւետիսեան, Շ. Յակոբեան և Յ.  
Չախլեան, իւրաքանչիւրը մի մի հարիւր  
թուրքի (100 թ.): Ռ. Լեւոնեան 75 թ., Պ. Բաշու-  
րեան 60 թ., Մ. Սուրբասեան, Ս. Միլլեանեան  
Սալաւաթ, Յ. Աւաթեան Տէր-Աւետիսեան, Կ.  
Սարգսեան, Մ. Ստուրեան, Ս. Տէր-Կիրա-  
կոսեան, Գ. Թումանեան, Մ. Գրծեան, Ա.  
Ուրիշեան, Կ. Ասպետեան և Ռ. Մայիլեան,  
յիսունական թուրքի (50 թ.): Ա. Սամուէլեան,  
Թ. Պետրոսեան, Ե. Ապրիլեան, Ս. Ջալալ-  
րեան, Գ. Թէմուրազեան, Գ. Կուշուրեան, Կ.  
Պողոսեան, Գ. Մարգարեան, Գ. Նազարեան,  
Գ. Ղազարեան, Ա. Շաքէ-շիլի, Գ. Պետրո-  
սեան, Յ. Միլլեան, Գ. Դաւաթեան, Բ. Բաշու-  
րեան, Չ. Շահաբադեան, Յ. Աւաթեան և Ս.  
Սալաւաթ, 25-ական թուրքի (25): Ա. Աւա-  
թեան, Ս. Սարգսեան, Կ. Աւաթեան, Սար-  
գիս-Նազարեան և Նուրիշեանը 15-ական թ.,  
Ա. Եւս. Սէփեանց, Ե. Գիւլումեանց, Վ.  
Նազարեանց, Բ. Բաշաբեան, Շ. Սանթրոսեան,  
Ս. Միլլեան, Լ. Ջէթմախեան, և Գ.  
Դաւաթեան 10-ական թուրքի: Ե. Բաշու-  
րեան, Ա. Ղազարեան, Մ. Միլլեան, Բ.  
Սիւնեան, Յ. Թադուրեան, Թ. Երեզեան,  
Գ. Յարութեան և Ռ. Յարութեան 5-ա-  
կան թուրքի: Յ. Գիւլումեան և Վ. Մուշեան 3-  
ական թուրքի, Ս. Դաւաթեան և Գ. Սուլի-  
սեան մի-մի թուրքի: Ընդամենը 2363 թուրքի:  
Ս. Թաթուրեան  
Յ. Բաշուրեան,  
Ռ. Լեւոնեան

ՆՈՐ-ԲԱՅԱՆՔԻ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասի Փոխարքայի դեմքում խորհրդակ-  
ցութիւն տեղի ունի, թէ արդեօք ինչպէս բա-  
ժանել ամբողջ Կովկասի զանազան մասերի  
վրա, Պետական Դուռնի մէջ մասնակցելու հա-  
մար Պետերբուրգից նշանակված ընտրվելի 26  
պատգամաւորները ձայնակել: Այդ 26 ձայնը  
պէտք է բաժանվի ամբողջ Կովկասի բոլոր  
նահանգները ու շրջանները վրա, յատկա-  
ցնելով մէկ-մէկ ձայն:

Լաւ որ այս տարի հնարաւոր եղաւ գտնել  
պ. Թորամանեանի համար այնքան համեստ  
միջոցներ, որ նա կարող է գտնէ այս ամառ  
հանգիստ աշխատել: Սակայն յայտատուք,  
ինչպէս ասացի, դեռ շատ ու շատ կայ, գործը  
տարինքի գործ է: Վաղը աշխատաւորը կա-  
րող է դարձնալ առանց միջոցների մնալ, յու-  
սահապակել, թողնել ու իր գործին գնալ: Պա-  
հանջի մարդուց, որ նա միշտ կտոր կտոր  
գումար, կեղծելի մի գաղափարի համար՝  
բարբառութիւն է: Տեսնենք այնուհետեւ որ  
մասնագէտ հայը կերթայ ամիսներով բնակու-  
թիւն հաստատելու կարիճները և օձերի մէջ,  
վառված իր նախնիների կուտուրական հան-  
ճարի փշրանքները մահից սպառելու տեն-  
կան դուրով...

Ես պարտք համարեցի հրապարակ հանել  
այս իրողութիւնը, անտես անելով նոյն իսկ  
այն հանգամանքը, որ սրանով գուցէ և վերա-  
ւորում եմ պ. Թորամանեանի պատուաւիրու-  
թիւնը: Թող ներքի ինձ ասել, որ անկարելի  
չէ փափկանկատութիւններ աչքի առաջ բերել  
այնտեղ, ուր գործը մասնաւոր անհատի չէ  
վերաբերվում, այլ հասարակական է և շատ  
կարեւոր մեր իրական շահերի տեսակէտից: Եւ  
փափկանկատութեան հարց էլ չը կայ այստեղ.  
պ. Թորամանեանը մի անգործ ու անկարող  
մարդ չէ, նա մի հմուտ մասնագէտ է, ունի  
իր գործը և նրանով միշտ կարող է ապրել  
անուրից ներքի: Պատահաբար նա ընկել է  
մեր կողմից, պատահաբար կապվել է Անիի  
հետ, սիրել է նրան, սուտացել է նրա համար  
իր հեռաւոր հայրենիքը, աշխատել է և աշխա-  
տում է արդիւնաւոր եղանակով, ինքն իրան  
սուտացած: Անխելութիւն կը լինի ձեռքից  
տալ մի այդպիսի առկուռ ու բազմաշխատ վա-  
սակաւորին:

Բարձրագոյն հրամանով Բագուն և Բագու-  
նահանգը ընտրող սենատոր Կուզմիսկին ժա-  
մանեց Պետերբուրգ: Բնութեան հետ կապ ու-  
նեցող գործերի մասին միմիայնակի հետ բա-  
նակցութիւններէն յետոյ, սենատոր Կուզմիս-  
կին կը վերադառնայ Տուլայի նահանգը, ուր  
և կը սկսէ կազմել ամենահպատակ հաշիւ իր  
կատարած ընտրութեան մասին:

Թիֆլիսում եղանակը զգալի կերպով ցրտել  
է: Միշտ կերակի օրվանից երկինքը ամպած  
է և յաճախ տեղում է անձրև: Գիշերները  
ջրմաշափը իշնում է մինչև 11—12: Սե-  
նակներում տաքութեան աստիճանը 23—25  
աստիճանից իջել է մինչև 15—16 աստիճանի:

Ստացանք հետեւեալ նոր գրքոյդ. Վ. Փա-  
փաբեան «Ներսէ թուրք», հրատարակութիւն  
«Թիֆլիսի» հրատարակչական ընկերութեան,  
ապրիլ 13 փոքրադրէր երես, գի-  
նը 3 կոպէկ:

Յուլիսի լոյս 25-ի գիշերը մի քանի անյայտ  
անձեր, կտորելով Թիֆլիսի III հաշտարար  
մասի II բաժնի դատաստանական ընդիշի բը-  
նակարանի պատուհանները ներս են մտել և  
գողացել են այնտեղ եղած մի քանի տարձա-  
նակ, որ գտնվում էին իբր իրական ապացոյց  
ընտրութեան ենթակայ գործերի:

Միմիայնակի կոմիտէի որոշումով և  
Բարձրագոյն հաստատութիւնով թողաւորված  
է անգլիական մի ընկերութեան գործել Ռու-  
սաստանում: Այդ ընկերութիւնը փայտաւոր  
կամ բաժնետեր ընկերութիւն է, որ կրում է  
«Հարաւ-Ռուսական նաւթարդիւնաբերական  
ընկերութիւն սահմանափակ պատասխանա-  
ւորութեամբ»: Այդ ընկերութեան նպատակն է  
Թիֆլիսի նահանգի Թիֆլիսի գաւառում և  
Կովկասի այլ մասերում նաւթ որոնել և ար-  
դիւնաբերել: Ռուսաստանում գործող սկսելու  
համար այդ անգլիական ընկերութիւնը դրում  
է 100,000 ֆունտ ստերլինգ կամ մօտ մէկ  
միլիոն թուրքի:

Պետերբուրգում լուր է պատում, որ Ֆինլան-  
դիայում մաագրութիւն կայ հիմնի փոխադրա-  
յութիւն և որ այս օրերս Պետերբուրգ եկած  
գերմախ-աղբիւտանա Կլեմէնսը նշանակվելու է  
Ֆինլանդիայի փոխ արքայ:

Սկսած գիւղի մօտ գտնվող Փրիգոնիցիի և  
Աւաթաբեանների տնկարանները ու այգու-  
կատարակները բնակարանների վրա յուլիսի  
լոյս 24-ի գիշերը յարձակվում են մօտ 12 հոգի  
զինված անձեր, մի քանիսը դիմակաւորված,  
կրակ են անում հրացաններից և պահանջում  
տալ տանը եղած բոլոր զինքերը և փողը: Ա-  
ւաթաբեանը նախ կտորատում են Փրիգոնիցի-  
ի հինգ անոնը:

Ահա ինչ Բաւական է որքան ազգասիրա-  
կան կեղծ ու ընտել արտասուքներով լուա-  
ցինք Անիի Բաւական է որքան սուտաւոր-  
ներ գրեցինք, Անիի որբութիւնը երգեցինք:  
Այլ ևս թուղթ ու թանաք հերիք չեն մեր ձրի  
զգացմունքները անհասցնելու համար: Պէտք  
է կարողանանք, որ մի քիչ էլ իբրեւ իրական  
մարդիկ մօտենանք այդ փառաւոր, մեղ պէս  
անկարող, հոգով անանիկ սերունդին անար-  
ժան աւերակներին: Իրական մարդը լուրջ  
զրադմունքի առարկայ չէ գործնում հեռու գե-  
ղուցները և գործանոց հառաչանքները: Իրա-  
կան մարդը աշխատում է, քրտինք է թափում  
գիտութեան համար, որի միջոցով միայն կա-  
րելի է Բագրատունեաց մայրաքաղաքի իսկա-  
կան արժէքը, անաղարտ վստահութիւնը վերա-  
կանգնել:

Ինչ է Անիի Բաւական մի վիթխարի հար-  
ցական նշան, մի առեղծուած, որ մնացել է  
մեր անցաւից: Այսօր մենք տեսնում ենք նրա  
աւերակ շինութիւնները, նկարագրում ենք,  
պատկերացնում ենք: Բայց ո՞ր է Անիի իս-  
կական, իրականաւոր պատմութիւնը: Նա չը  
կայ, նրան այսօր մի քանի խօսքով կարող  
ենք արձանագրել: Պէտք է գտնել այդ պատ-  
մութիւնը, որ մի և նոյն ժամանակ մեր ան-  
ցեալ կեանքի պատմութիւնն է: Նա անհետ  
կորած չէ, նա միայն թաղված է հողի, աւե-  
րակների տակ: Հանել այդտեղից այդ թան-  
գազին գանձը կատարելապէս մեր կամքից՝ ու  
հոգեկան ոյժից է կախված: Դրա համար մենք  
պիտի կարողանանք աշխատել միջոցներ չը  
խնայելով:

Հարցնենք մեզ ինչ ենք արել մինչև այժմ:  
— Ոչինչ: Յիսուսական թաւակներին իշխան  
Վորժնովի կարգադրութեամբ Թիֆլիսից մի

ների կառավարչի բնակարանի դռները, ներս  
մտնում, կողոպտում և ապա նոյնն անում  
Աւաթաբեանների այգու հետ: Տեղական ազ-  
գանկութիւնը ասում է, որ դա այն խմբից  
է, որը զինված է տեղական հողային շարժում-  
ները զսպելու համար: Որովհետեւ դա առաջին  
անգամը չէ, այդ պատճառով Փրիգոնիսներն  
էլ, Աւաթաբեաններն էլ յանձնել են իրանց  
այգիներն ու տնկարանները գաւառապետի  
խնամքին, և հեռացել, թողնելով այդ գիւղա-  
տնտեսական գեղիցիկ ձեռնարկութիւններն  
անհոգ ու անխնամ:

Ֆինլանդիայի միմիայնակի ընտրութիւնը, ասում է  
«H. H.» լրագիրը, վճռել է իր բարձրագոյն  
դպրոցներում զբաղմունքներն սկսել հոկտեմ-  
բերի 15-ից ոչ ուշ: Այդ միմիայնակի եան  
բարձրագոյն դպրոցներում բաւական խոշոր  
փոփոխութեան են ենթարկվելու գոյութիւն  
ունեցող աղաղէմական կարգերը:

Յուլիսի 26-ին Թիֆլիսի դատաստանական  
պալատում պ. Կուզմիսկին նախագահութեամբ  
և առաջին անգամ դատակարգերի ներկայա-  
ցուցիչները մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ  
քաղաքային յանցաւորի մի դատավարութիւն:  
Մասնակցում էին նահանգական արքայադու-  
թեան պարագլուխ Ա. Ի. Ջամբաղեան: Օր-  
բէլիւմին, դատական արքայադութեան  
պարագլուխ իշխան Ա. Մ. Սուբաշովը,  
Թիֆլիսի քաղաքապետ Ս. Ա. Վերմիշեանը  
և Թիֆլիսի գիւղական համայնքի ստարշինան:  
Բնութեան պէտք է ենթարկվել Շաւարա-  
ձէն և ուրիշ 9 անձեր քաղաքական յանցանքի  
համար, համաձայն ըրեական նոր օրէնսդրու-  
թեան 126 և 129-դ յոդուածներին: Գործի  
ընտրութիւնը յետաձգվեց գիւղական ստարշի-  
նայի եկած չը լինելու պատճառով:

Պետերբուրգի բարձր շրջաններում, ասում  
է «Рыб» լրագիրը, լուր է պատում, որ մա-  
գրութիւն կայ վերացնել այն բոլոր յանձնա-  
ժողովները, որոնք նշանակված են 1904 թվի  
դեկտեմբերի 12-ի ուղարկ զանազան կէտերն  
իրագործելու համար: Մտադրութիւն կայ այդ  
բոլոր յանձնաժողովները գործելը յանձնել ա-  
պագայ Պետական Դուռնային, որին իրաւունք  
է տրված իր միջից ընտրել կոմիտէներ և  
նրանց յանձնել այդ հարցերի լուծումը: Դը-  
րանք ունենալու են նախնական խորհրդակ-  
ցութեան ընտրութիւն: Իսկ այժմեան յանձ-  
նաժողովները հաւաքած բոլոր նիւթները արը-  
վելու են Պետական Դուռնայի ընտրած յանձ-  
նաժողովներին: Լուր է պատում, որ ժողովըր-  
դական ներկայացուցչութեան նախագիւ հրա-  
տարակման հետ միասին կը հրատարակվի և  
գոյութիւն ունեցող յանձնաժողովները փակ  
ման հրամանը:

Գեղարքի, Կեստնէր անունով, զնաց Անիի ա-  
ւերակները նկարելու համար: Կեստնէրը կա-  
րողացաւ մի շատ խելոճ, անկատար գործ բե-  
րել Անիից. գիտութիւնները Անիի միայն հրա-  
տարակեց այդ գործը և այնուհետեւ մինչև  
այժմ—հի մի նոր ձեռնարկութիւն: Անիւնի  
«Շիրակը» այդ խելոճ ու կրակ նկարներով է  
զարդարված: Եւ միթէ պ. Թորամանեանի գե-  
ղեցիկ գործերը, արդեւնք բազմաթիւ ման-  
րակներում ուսումնասիրութեան, պիտի անյայ-  
տութեան մէջ կորչեն կամ մի որ և է հւր-  
պական թանգարանի սեփականութիւնը դառ-  
նան:

Սա մի ծանրակշիւ հարց է, որ այս գլխից  
ես դնում եմ հրապարակել վրա: Մեծ ծախսեր  
են հարկաւոր պ. Թորամանեանի հարուստ ժո-  
ղովածուն հրատարակելու համար: Ահա այս-  
տեղ պիտի մենք կարողանանք գործով ապա-  
ցուցանել, թէ սիրում ենք աշխարհահռչակ  
Անիի, սիրում ենք մեր մեծագործ նախնիք-  
ներին և իսկապէս կամենում ենք մեր պատ-  
մութիւնը լուսաբանել գիտական հետախու-  
զութիւններին, ուսումնասիրութիւններին միջո-  
ցով:

Չուր չէ որ Անիի հրաշքով մնացել է մինչև  
մեր օրերը, մինչդեռ Հայաստանի խոշոր քա-  
ղաքական կենտրոններից շատերը կորել են ան-  
հետ: Անիին այն տեղի է, ուր ամենից շատ  
արտայայտվել է խառնել է հայ ժողովրդի  
կուտուրական կարողութիւնը: Մենք փաստե-  
րունք մեր պատմական կեանքը ժամանա-  
կակից գիտութեան դրական պահանջներին հի-  
մա վրա մշակելու համար: Եւ մնացել ենք  
առանց պատմութեան: Չը կարծենք թէ բա-  
ւական են մեր հին մատենագիտները, չը կար-  
ծէք թէ Չապլեանը կարող է նորից կենդանա-  
նալ մեր պահանջներին բաւարարութիւն տա-

ՆՈՐ. ԲԱՅԱՆՔԻ ԼՈՒՐԵՐ մեզ գրում են. «Յուլիսի  
23-ին ժամը 11-ին, Երևանի գերեզմանահան-  
գապետ պրից Նապոլէօն վերադառնալով իր  
ճանապարհորդութիւնից փեր գաւառում, հա-  
սաւ մեր քաղաքը: Նորին կայսերական բարձ-  
րութեանը ներկայացան քաղաքային վարչու-  
թեան անդամները աղ ու հացով, զրուի ունե-  
նալով աւագ պ. Գ. Արծրունուն: Յարգելի  
հիւրը, որ մեր գաւառը մտնելիս՝ նաւերով  
անցել էր Սևանի ծովակի վրայով, շրջեց Բա-  
սար-գէշարի և Ագրիջայի կողմերը և 3 օրից  
յետոյ վերադարձաւ Դարաշէշապէ:

Սուրմալու գաւառի ԴԱՇ-ԲՈՒՐՈՒՆ գիւղից  
մեզ գրում են. «Այս տարի գարնանից սկսած  
մինչև այժմ մենք անձրևի երես չենք տեսել  
և նոյնպէս ջրի ընդթեմն պատճառով չորա-  
ցան մեր ցորենը և գարին: Նոյնպէս կը չո-  
րանային բամբակները ու այգիները, եթէ չը  
լինէր մերապ Հայրապետեանի եռանդուն  
աշխատութիւնը: Այս յարգելի պարոնը, ահա  
տառաւորները տարել է, որ Արաբաի մասնա-  
ճիւղերին կառավարէ է, որ միշտ պահպանել  
է մեր Դարուրունի աղբաւ հայ հասարակու-  
թիւնը»:

ՄԱՆԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 13-ին  
Սղնախում մի խումբ սիրողներ տուին ներկա-  
յացում յօգուտ երեանեան նահանգի աղէտից  
ֆնամված հայերի, որից գոյացաւ 161 թ. 75  
կոպէկ. սրանից դուրս եկած ծախսը 33 թ. 89  
կոպ., մնաց դուռ արդէնք 127 թ. 86 կոպ.,  
յուլիսի 18-ին փոխադրեցինք Երևանի յանձ-  
նաժողովի նախագահի անունով բաժանելու  
ֆնամված հայերին»:

Հին-ՂՐԻՄԻՑ մեզ գրում են. «Տեղիս հայոց  
եկեղեցու շինութեան գործը բաւական արա-  
գութեամբ է առաջ գնում: Երևանի գոր-  
ծին ըստ ամենայնի նպատակը հանդիսացաւ  
գլխաւորապէս զրիմից այժմ միմիայնակա-  
բնակ Գ. Սարամուրզան: Վերջերս պարոնը  
գնեց և մի տուն, որի եկամուտը յատկացվե-  
լու է այստեղի ծխական դպրոցի չքաւոր սա-  
ներին և եկեղեցու պիտոյներին: Իր մահից  
յետոյ պ. Սարա-Մուրզան վերջինիս տունը  
թողնելու է եկեղեցու անունով: Ցաւալի է  
սակայն մի հանգամանք, որ այսօրինակ գոր-  
ծերը իբրեւ օրինակ չեն կարողանում ծառայել  
տեղիս մի-երկու հաստատութիւններին, որոնք  
եկեղեցու շինութեան համար տակաւին ոչինչ  
նպաստ չեն տուել»:

ԹէԼԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Երեքշաբթի յու-  
լիսի 19-ին, հասարակական ժողովարանի դահ-  
լիւում, դերասան Ռշտունի և պ. Արեւիտանը,  
տեղիս սիրողների բարեհաճ մասնակցութեամբ,  
ներկայացրին առաջին անգամ «Մարտիկ ճրագ-  
ներ» պիեսան 3 գործողութեամբ, հեղինակու-

լու համար: Հարկաւոր է մի հակայական աշ-  
խատութիւն սկսել—ուսումնասիրել մեր բոլոր  
հնութիւնները: Սրանից և միայն սրանից  
պիտի սպասենք մեզ տանջող հարցերի պա-  
տասխանները:

Բայց անհում ենք մենք, պատրաստում ենք  
հող պատմական լուրջ ուսումնասիրութիւննե-  
րի համար: Թող Անիի ներկայ գրութիւնը մի  
անմիթաւոր, ուղղակի յուսահատական պա-  
տասխան լինի մեր այս հարցի դիմաց: Գին-  
սական խոշոր հարցեր են այստեղ թաղված,  
իսկ մենք միայն ողբեր ենք շարադրում, տես-  
նելով կիսաւեր մայր եկեղեցին կամ մի ուրիշ  
կրճատված, մաշված շինութիւն:

Դո՛ւն պահպանեք այդ ուժասպառ շինու-  
թիւնները որ չը թափվին չանհետանան: Հրա-  
տարակներ պ. Թորամանեանի նկարները: Լու-  
սակարները տալիս են այն, ինչ մնացել է  
այժմ: Իսկ պ. Թորամանեանը վերադառնում է  
այն, ինչ չը կայ այժմ, բայց եղել է իր ժա-  
մանակին: Երբեմն կը տեսնէք նրա նկարներ  
մէջ մի գեղեցիկ եկեղեցի: Ո՞ւր է նա այժմ:  
Գնացե՛ք որոնելու և դուք կը տեսնէք կամ մի  
պատ կամ կիսատ պառտ մի շէնք: Մտացած-  
ները ճարտարապետ գտել է այս ու այն կող-  
մում ցրված, հաւաքել է, չափել, չափելիլ և  
այդպէս գտել նախկին իսկական գրութիւնը:

Միթէ մեր անտարբերութիւնը բոլորովին  
անօգուտ պիտի դարձնէ մեզ համար այդ ե-  
ռանդոտ մարդու դառն աշխատութեան գեղե-  
ցիկ հետեւանքները...

Չը պէտք է հաւատար: Բայց ինչպէս չը հա-  
ւատաւ...

Լէօ



թիւն Ա. Արեւելանի և երկու ժողովուրդներ մի գործողութեամբ վրացներէն և հայերէն լեզուներով. «Վարձու կին», թարգմանութիւն Գրիգորիայի և «Գրիգորիան սարը խէր է» հեղ. Սոնդուկեանի: Պիեռան անցաւ բաւականին անօրէն Վոլգայի շրջանը անցաւ բաւարար: Դաս- լիճը լիքն էր բազմութեամբ: Հասարակութիւն- նը գոհ սրտով հեռացաւ թատրոնից: Երկարա- տեւ անձրեւներից յետոյ, վերջապէս պարզվեց եղանակը և սկսվեցին անտանելի շոգերը: Ամա- րանոց եկողները այս տարի շատ են: Ձմեռ- վայ թմբուկներէն յետոյ, այժմ մեր քաղաքը կենդանութիւն է ստացել: Տրվում են յաճա- ցակի ներկայացումներ: Գաւառի գիւղերում հունձը արդէն վաղուց վերջացել է: Գիւղա- ցիները սկսել են ցորենը, գարին կախել: Հա- ցահատիկների բերքը շատ առատ է և աժան:

ԱՐՏԱԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՕՆԳՐԵՍՆԵՐԸ ԵՒ ՐՕՊԱՅՈՒՄ

Բնկէրայի Լիեթ քաղաքում յուլիսի 13-ին (ն. ա.) բացվեց մամուլի միջազգային X կոն- գրէսը, որի հովանաւորութիւնը բնկէրական պետութեան կողմից էր վրա էր յանձն առել Բնկէրայի լուսաւորութեան միութեամբ: Կոն- գրէսի գերակա զբաղմունքների առաջին նիստը սկսվեց հէջն նոյն օրը, որ բաց արեց Լիեթի նահանգապետ Պետր Դը-Տօգէն: Մամուլի միջազգային զանազանութեան բիւրօյի նա- խագահ Զինգէրը (Վիեննայից) Բնկէրայի «այդ բաղաւոր և ազատ երկր» 75 ամեայ անկախութեան մասին մի ճառ արտասանեց, որի մէջ ջերմ ցանկութիւններ արտայայտեց Բնկէրայի թագաւորութեան ծաղկման և թա- գաւորի բարօրութեան մասին, որի ձախտա- գիրը անքակտելի կերպով կապված է Բն- գիւրայի ձախտագրի հետ: Դրանից յետոյ նա- հանգապետ Տօգէն ողջունեց կոնգրէսի ան- զամները քաղաքում և իր ճառը վերջացրեց հետեւի խօսքերով. «Բնկէրայի բարեախտա- քար մի չեղծ երկր է և զրա համար էլ մենք վստահութեամբ կապող ենք յոյս ունե- նալ բոլոր ժողովուրդները մեզ հետ ունեցած քաղաքականութեան վրա, որոնց վերաբեր- մամբ էլ մենք բարեկամաբար կը վարվենք: Մենք ապագայում էլ ուրախութեամբ կաշ- խաւանք յարաբերութիւններ սկսել և ու- բիշ ազգերի հետ: միայն բոլոր ազգերի հետ ունեցած բարեկամական յարաբե- թեամբ մեր երկրը կարող է հասնել ծաղ- կման և բարեաւանման, չը նայելով Բն- գիւրայի թուլութեան և աննշան մեծութեան: Գնցեցին բոլոր երկրները կառավարչները, կեցցէ և ամբողջ աշխարհիս հրամայողը՝ մա- մուլը»:

Այդ ճառից յետոյ կոնգրէսի անգամները սկսեցին իրանց գերակա զբաղմունքները, կարգադրեցին շատ դասախօսութիւններ, որոնց բովանդակութիւնը կազմում էին «Մամուլի դերը և պարտականութիւնները»: Նշանաւոր էր առաջին նիստում Տօգէնի «Պրօֆեսիօնալ գաղտնիքի հարցի մասին» մասնագիտական զեկույցում:

Երկրորդ միջազգային կոնգրէսը, ինչպէս արդէն ժամանակին հաղորդված էր «Մշակութա- Պրօֆեսիօնալ Բաղը» քաղաքում: Դա սիօնիստ- ների 7-րդ միջազգային կոնգրէսն է, որոնց նա- խընթաց բոլոր կոնգրէսները, բացառութեամբ մէկի, միշտ գումարվել են Բաղը: Այս ան- զամ կոնգրէսին մասնակցել են աշխարհիս գրեթէ ամեն երկրներից պատգամաւորներ և բազմաթիւ հիւրեր. վերջին կոնգրէսը գլխա- տւորապէս պէտք է վերջնական լուծում տալ այն տարաձայնութիւններին, որոնք վերջին ժամանակներս ծագել են սիօնիստների մէջ: «Դիֆ. Լիստ» լրագրի Բաղըի թղթակցը մանրամասն կերպով պարզաբանում է այդ տարաձայնութեան գլխաւոր պատճառը: Մին- չէ վեցերորդ կոնգրէսը սիօնիստների մէջ չը կար և ոչ մի տարաձայնութիւն այն երկրի մասին, որի վրա աշխարհիս բոլոր հրէաները պէտք է քաղաքական ինքնուրոյն կեանք վարէին: Սիօնիստների ցանկացեալ երկրը Պաղեստինն էր, որը ձեռք բերելու համար նրանք լուսաւորութեամբ էին վերաբերվում: Պաղեստինը սեփականացնելու համար սիօ- նիստները իրանց տաղանդաւոր առաջնորդ- դուկտօր Թ. Հիւրի առաջնորդութեամբ զեկույցաւորական յարաբերութիւններ սկսե- ցին Սուլթան Աբդուլ Համիդ II-ի հետ և յոյս ունէին, որ այդ երկրը հրէական ազգի վերածնութեան համար կարող են նպաստա- տը պայմաններով նրանից ձեռք բերել: Բայց երբ սրանից երկու տարի առաջ գումար-

վել էր սիօնիստների 6-րդ միջազգային կոն- գրէսը, սիօնիստական շարժման պարագլուխ դուկտ. Հիւրը ի մեծ դժբաղդութիւն բոլոր հրէաների յայտնեց, որ իր սկսած յարաբե- թեաները սուլթանի հետ ոչ մի դրական հե- տեւանքի չը հասցրին և չը պէտք է երբեք յոյս ունենալ, որ սիօնիստները կարող են ձեռք բերել սուլթանից Պաղեստինը: Դուկտօր Հիւրը իր միտքի մասին տուած բացատ- րական զեկույցում մեծ հիասթափութիւն և յու- աահատութիւն առաջ բերեց սիօնիստների մէջ, որոնք կարծում էին, թէ իրանց երկարամեայ աշխատանքը բոլորովին դուր էր անցել հրէա- կան հարցի վերաբերմամբ: Յուսահատութիւնը անսահման կը լինէր, եթէ դուկտ. Հիւրը յայտնած չը լինէր, որ անգլիական կառավա- րութիւնը սիօնիստական կոնգրէսին առաջար- կել է հրէաների գաղթականութեան տրամադ- րութեան տակ դնել հարաւային Աֆրիկայի տնդիւրական կալուածները մէկը Ուգանդան: Անգլիան հրաւիրում էր սիօնիստներին ու- սուկնաւորել այդ երկրը և եթէ յարժար կը լինէր, սկսել այնտեղ գաղթեցնել հրէաներին, որոնք ապագայում կ'զբաղվին ներքին կառա- րակ ինքնավարութիւնից: Սիօնիստների նախ- ընթաց կոնգրէսի զբաղմունքների առաջին էլ հէջն այդ նոր երկիր՝ Ուգանդան էր կազ- մում: Բայց շուտով կ'օնգրէսին նեղակա եղող- ների մէջ սկսվեցին տարաձայնութիւններ նոր երկրի մասին և պատգամաւորների մեծ մասը դուկտօր Թ. Հիւրը նոր առաջարկութեան մէջ տեսնում էր խախտում իրանց ազգայնական սուրբ զբաղմունքների, որովհետեւ սիօնիստ- ները ձգտելով Պաղեստինում հրէական պետու- թիւն կազմելու, ի նկատի չունէին գլխաւորա- պէս հրէաների սոցիալական-տնտեսական հար- ցը, այլ այդ բանը բխում էր նրանց ազգա- նական զգացմունքներից, հետեւապէս հրէական ազգային հարցի վճռելու ցանկութիւնից: Ուրեմն առանց Պաղեստինի նրանց համար գոյութիւն չունէր հրէական ազգայնական հարցը: Կային և շատ սիօնիստներ, որոնք բնական կերպով էին ըմբռնում սիօնիզմը, ասելով որ նրա հիմքը և բովանդակութիւնը պէտք է կազմի հրէական ժողովուրդի սոցեալ տնտեսական բարելաւ դը- րութիւնը: Հրէաները պէտք է ձգտեն տեղու- նակներ և ազգայնական ազատ ու կառավարեալ կեանքի և նշանակութիւն չունի այն հանգաման- քը, թէ ո՞ր երկրում նրանք կարող են իրագործել իրանց ցանկութիւնը: Ինչ երկիր ուղղում է թող լինի, միայն թէ քաղաքական, տնտեսական և կլիմայական պայմանները նպաստաւոր լինեն հրէական ցանկութեան իրագործման ըստ ի- րանց տեսակէտի: Մի այդպիսի երկիր կարող է լինել և Ուգանդան: Դրանով սիօնիստների մէջ առաջ եկաւ մի կուսակցութիւն իր տար- բեր աշխարհայեցողութեամբ, որոնք կոչվում են ուգանդիստներ: Ի հարկէ այդ նոր կու- սակցութիւնն էլ կը ցանկանար Պաղեստինը ձեռք բերել իրեն աշխարհիս վրա ցրված բո- ւոր հրէաների հայրենիքը, բայց նրանք ձեռք վերցրին Պաղեստինից նրա համար, որովհետեւ յոյս չունէին այդ երկրը ձեռք բերելու և բացի դրանից հրէաների քաղաքական և տն- տեսական դրութիւնը այժմ անտանելի է. նը- րանք իրանց աշխարհայեցողութիւնը պատճա- ւաբանում էին նաև նրանով, որ երկար սպա- սել այլ ևս անկախելի է, հրէական ազգը սկը- սում է հեղուկանալ կորչել, այժմ կտրելի է ըն- դունել Ուգանդան, սկսել գաղթականութիւն և միայն այն ժամանակ, երբ հրէաները ձեռք կը բերեն տնտեսական նորմալ կեանք, նրանք կը կարողանան լուծել իրանց ազգայնական հարցը, ձեռնարկելով նոր գաղթականութեան, բայց այս անգամ դէպի սուրբ երկիր Պաղեստի- նը: Երկար խորհրդակցութիւններից յետոյ 6-դ կոնգրէսում ընդունվեց Ուգանդի նախագիծը, որտեղ ուղարկեցին մի էկսպէդիցիօն երկրի պայմանները հետ ծանօթանալու և իրանց դե- կույցում հաղորդելու սիօնիստներին 7-դ կոնգ- րէսին, որի մասին հետեւեալ անգամ:

Լ. Բաբայան

ՆԱԲԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Մէշէդ, յուլիսի 18-ին Կարծես մեզ վիճակված է տեղեկացնել «Մշակ» ընթերցողներին, Կովկասի թուրք խոսվարարների ֆանատիկութեան և դիւա- յին ծրագրերի գործադրութեան, նրա ձեռք առած ջանքերի նորանոր ապացոյցների մասին: Ի՞նչ նախորդ թղթակցութիւններում ես շա- բունակ կ'առնեմ ինչ յայտնում այստեղ գտնվող կովկասցի թուրքերի մասին, ներկա- յացնելով նրանց անհանգիստ տարր (ի հարկէ խօսքը բացառութիւնների մասին չէ), մեր

այդ կասկածները մի անգամ ևս զարիս են ապացուցանելու, որ Կովկասում թափված այնքան անմեղ արեան հոսումը ոչ միայն դը- դուանք չէ առաջացրել նրանց մէջ, այլ և նրանց կազմակերպողները—խախտելով իրանց ան- պատիժ միաւրաց—չեն ամաչում նոյնանման սարսափներ առաջացնելու Կովկասից դուրս՝ Պարսկաստանի խաղաղ և համեմատելի երկու ազգաբնակչութիւնների մէջ: Իրանց այդ նպա- տակների իրագործման համար, նրանք զա- նազան կեղծ հեռագրերի բովանդակութեան մասին տարածած սուտ լուրերով յուզեցնե- ր են առաջացնում. նրանք լարում են ազգերի յարաբերութիւնները, իսկ իրանք, այդ մեծ չարագործները, կանգնած հեռվում ուրախու- թիւնից ձեռքներն են շփում:

Այդպիսի մի հեռագրի մասին լուր ստաց- վեց այսօր. ինչպէս ասում են, այդ հեռագիրը արված է եղել Կովկասի հոգեւորականութեան կողմից, ուղղված այստեղի մուշտիդներին և մոտաւորապէս այս բովանդակութեամբ:

«Կովկասում նորից բռնկվեց հայ-թուրքական ընդհարումները. մեր կրօնակիցների դուռ- թիւնը կրիտիքական է, հայերի յարձակման պատճառով. ստիպեց այդտեղի հայերին, որ ազգեն Կովկասի հայերին դադարեցնելու հա- լածանքը: Որ այդ հեռագիրը շատ հեռու է իսկութիւնից, շատ պարզ է. բայց որ կայ մի խումբ չարամիտներ, որոնք իրանց համա- խոհները միջոցով որոմ են սերմանում, այդ էլ բնորոշ փաստ է:

Բայց ինչ էլ որ լինի, այդ մութ ոյժերի չար գիտաւորութիւնները չեն իրագործվի, շնորհիվ պարսիկ կառավարութեան լուրջ վե- րաբերմունքին և, պարսիկ ազգաբնակչութիւնը մի անգամ էլ կը գալ ապացուցանելու, որ ինքը թէև անկիրթ համարված, բայց գիտէ յարգել եղբայրական և դրացիական յարաբե- րութիւնների սրբութիւնը, ի մեծ ամօթ Կով- կասի այն, ինքն իրանով պարծեցող ինտելի- գենցիային:

Չը մոռնամ յայտնել, որ ինչպէս լսվեց, Կովկասի շէյխ-ուլ-Իսլամը տասնեակ օրեր ա- ռաջ հեռագրել էր նաև այստեղ, որ Կովկա- սում խռովութիւնները դադարել են, և ի միջի այլոց ցանկութիւն էր յայտնած եղել, որ այդ հեռագրի բովանդակութիւնը յայտարարվի տեղական ազգաբնակչութեան. սակայն ցաւօք սրտի պէտք է յայտնեմ, որ այն անձ- նաւորութիւնը (մի պարսիկ պաշտօնայ) որին ուղղված էր եղել այդ հեռագիրը, բարձի թողի է արել գործադրելու հեռագրի վերջին կէտը. մեր կարծիքով, պարսիկ պաշտօնային այդ բայը հակասում է նորին վիճաբա և Արեւմտ- փայլ շահնաշի բարեխնամ կառավարութեան ծրագրերին:

Թաւրիդցի

ԱՐՏԱԲԻՆ ԼՈՒԻՐԵՐ

Թիւրքա. «N. Fr. Pr.» լրագրի տեղեկու- թիւն է ստացել, որ Սուլթան Համիդը եղբայր- ւորից Բաղդադ փաշան ձեռքակալված է: Իրա- նից երկու է, ասում է լրագրից, որ վերջին ուսմբի և սպանութեան փորձի հետքերը ելեղը-Բաղդադում որոնում են թիւրքական բարձր շրջաններում, պալատին մօտ պաշտօնականների մէջ: Վստահութեան արժանի այդ բերքից առ- նելով, լրագրից հաղորդվեց, որ վերջին սուլ- թանը դուրս եկաւ մզկիթից ու կտրեց մտաւ սպանութեան փորձի օրը. մի քանի օֆիցեր- ներ, սրբը մերկացրած, յարձակվեցին նրա վրա, բայց սուլթանի արքայական անձնական պահակախումբը ընդապառեց իր վեհապետին, խիտ շարքեր կազմեց և յետ մեջ յարձակվող- ներին: Ուսմբը պայթելուց յետոյ՝ արքայազն- ները յարձակվեցին մզկիթի վրա և սկսեցին յանցաւորին որոնել մզկիթի մօտ շարքի կանգնած պաշտօնականների մէջ: Այդ ցոյց է տալիս, որ նրանք վստահ են թէ յանցանքը կատարողը պաշտօնականներից է: Բաղդադի նստիկանութեան հրամանատար Ֆէհմի-փաշան պաշտօնից հրաժարեցըմամբ և Ասիա է արտը- ված: Նա երկար ժամանակ վայելում էր սուլ- թանի սէրը և վստահութիւնը: Ֆէհմի-փաշան կազմել էր մի այնպիսի շղկովի պահակա- խումբ Կ. Պոլսում, որ սարսափ էր ազդում խաղաղ բնակիչներին: Նա յաճախ էր իշխա- նութիւնը գործ էր դնում անձնական նպատակ- ների համեմուտ համար:

«ՄՇԱԿԻ» ՀՅՈՒՄՈՐԻՍՏԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

26 յուլիսի

ՊԵՆՏԻՌՈՒՄԻ, 26 յուլիսի: Երեկոյեան Եւա- տա գնաց Բուխարայի էմիրը: ՕՐԵՆԲՈՒՐԳ, 26 յուլիսի: Այսօր Տաջէնդի շինվող երկաթուղու հիւսնային մասը միացը- վեց ընդհանուր ցանցին հետ: Հաստատված է ամենօրեայ ուղևորական շարժումը:

ՊԱՐԻՉ, 26 յուլիսի: «Մատեն» լրագրի յա- տուկ թղթակցը խօսակցել է Բոստոնում Վիտ- տէի հետ, որ յայտնել է, թէ գեղեցիկ ապա-ւորութիւն ստացաւ նախագահ Բուզվելիի հետ ունեցած առաջին հանգիստից: Վիտտէի կարծիքով, Բուզվելի ռուսները հետ աւելի սիրալիր էր, քան հապանացիները հետ:

ՍՏՈԿՀՈՒՄ, 26 յուլիսի: Թագաւորը յայտ- նեց, որ բժիշկների պատուէրի համաձայն, նրան անհրաժեշտ է հանգստութիւն, ուստի նա ժամանակաւորապէս կ'առավարութիւնը յանձնում է գահաժառանգչին:

ՀՆՈՒՄ, 26 յուլիսի: Այստեղի եապոնական դեսպանատան տեղեկութիւնները համաձայն, զինադաւարը կը ստորագրվի մօտաւայ 10 օրվայ ընթացքում:

ՏՕԿԻՕ, 26 յուլիսի: Ռուսները սաստիկ ամ- բացում են Ամուր գետի բերանը, որ աղա- նաւորված է:

ՆԻԻ-ԵՈՐԿ, 26 յուլիսի: Բոստոնից Պորտ- սմութ գնալիս Վիտաէն թիւադրեց հաղորդա- րութիւն լրագրիցների համար, որի մէջ չը կ'անհաւաքվի նախապէս եապոնական աշողու- թիւնները, հերքում է սակայն Ամերիկայում տարածված այն լուրը, Տօկիօյից, իբր թէ եա- պոնացիները բռնել են Սախալինում 40,000 զինք, մինչ կըղզում միայն 4000 հոգի զօրք կար:

ԿՕՈՆԷՆՏԻՆ, 26 յուլիսի: Այսօր այստեղ բացվում են սկանդինաւեան պետութիւնները և Ֆինլանդիայի ռուսացիները և վարժուհիները համազգումարի նիստերը: Բոլոր անդամները 7000 են, որից 300-ը Ֆինլանդիայից:

ԲԵՐԼԻՆ, 26 յուլիսի: Շվեդական թագաւորի կողմից կառավարութիւնը ժամանակաւորապէս գահաժառանգչին յանձնելը բացատրվում է նը- բանով, որ նորվեգիական հարցը լուծվի առ- ճանց նրա անմիջական մասնակցութեան: Շվե- դական պրինց Կարլ թիկնածութիւնը նորից առաջ է ընկում:

ՀՆՈՒՄ, 26 յուլիսի: Իտալական հասարակա- կան կարծիքը շատ լաւ տրամադրված է ֆրան- սիական էսկադրայի Անգլիային այցելութիւն անելու առթիւ, որը կը յանգէ կատարեալ համաձայնութեան հաստատման երկու պետու- թիւնների մէջ: Իտալիան կարող է միայն ու- բախանալ, որովհետեւ որքան աւելի ամուր լինեն անգլո-ֆրանսիական կապերը, այնքան աւելի լաւ կ'ապահովին իտալական շահերը Միջերկրական ծովի վրա:

27 յուլիսի

ՍՕՖԻԱ, 26 յուլիսի: Թիւրքաց կառավարու- թիւնը բանաւոր յիշատակողով, որ հաղորդվեց մեծ պետութիւնների դեսպաններին, որոնք արեւելքում ունեն իրանց սեփական պօստային հաստատութիւնները, խնդրում է յանձնել ի- րան այն անձանց ուղղված բոլոր ծրարները և նամակները, սրանց ցուցակը կցված է ի- շատակագրին: Դիւպլոմները դեռ պատասխան չեն տուել:

ՆԻԻ-ԵՈՐԿ, 26 յուլիսի: Կայացաւ լրագոր- ների պաշտօնական ընդունելութիւնը Պորտ- սմութում, որի ժամանակ ուսմբը առաջնու- թիւն ունեցան: Նիւհեմպոլերի նահանգապետը ողջունեց լրագործներին և առաջնորդեց նրանց հիւրանոց: Պատուաւոր պահակը բաղկացած էր 1000 միլիցիօնէրներից: Կոնֆերանցիայի համար յառկաւորված շինութիւնը այցելելուց յետոյ լիազօրներին նախաձառ առաւարկվեց: Միլիարդաւոր Պրինց Սթրաւսը այցե- լեց երէկ նախագահ Բուզվելիին Օյստեր- բոում: Խօսակցութիւնը վերաբերում էր 2-ի- նաստանին թանկուղի երկաթուղու կոնցեսիոն յանձնելուն: Զինական կառավարութիւնը կա- մենում է իստ գնել այդ երկաթուղին իր տէ- րերից, իսկ Սթրաւսը, որ բերելական թագա-ւորի հետ միասին ձեռնարկութեան գլխաւոր սեփականատէրն է հանդիսանում, կ'ամենում է պահպանել կոնցեսիան:

ԼՈՆԴՈՆ, 26 յուլիսի: Յայտնի ռուսաստանց Վամբերին, որ ստացել է «աւարմիտները իշխան» կոչումը «Տայմս» լրագրի մէջ գնանդ- ված իր յօդուածով համութիւն է յայտնում, որ լորդ Բոբերտը հաստատեց Աֆրիկայի տանին դէմ, որի մասին Վամբերին ապարդիւն է կը- պով բարոյութ էր ամբողջ 40 տարի: Ի պա- տասխան դրան, «Վեստմինստեր Գազէթը» հարցնում է. «արեւօք դժբ չէ այն վտանգը, որի վրա մասնացոյց են եղել 40 տարեկա ընթացքում, քանի որ անկալված հետե-ւանքները չեն յայտնում, չը նայելով, որ նրա առաջին ամենուր համար միջոցներ ձեռք չեն առնվել: Լրագրից դատապարտում է նորից արժարած երկուղը՝ Հնդկաստանի վրա



արդարեւ մասին և հարցնում է արդե՞ք չէ կարելի բոլորովին խափանել այդ երկու դարձերկամական համաձայնութեան միջոցով, նաեւ այն համաձայնութեան, որ այժմ առկայում է Ֆրանսիայի հետ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷԿՍԱՆԴՐ ՔԱՆԱՆԻՍԻ  
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՐՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ  
ԻՍՏԱՆԻ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱՆԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐ ՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

| Ե Ր Կ Ա Ռ Ո Ւ Ղ Ի   | Պատ.  | Մարդ. | Արդ.   | Ապր.  |
|---------------------|-------|-------|--------|-------|
| Բազմաթիվ դուրս գալը | 4.33  | 12.33 | 1.18   | 5.10  |
| Թիֆլիս համեմել      | 10.43 | 5.51  | 2.22   | 11.10 |
| Թիֆլիսից դուրս գալը | 11.28 | 6.39  | 10...  | 6.58  |
| (Թիֆլիսի ժամանակով) | 12.26 | 7.37  | 10.58  | 7.48  |
| Բաթումից դուրս գալը | 12.31 | 7.8   | 8.16   | 12.42 |
| Բաթումից դուրս գալը | 5.55  | 10.9  | 9.33   |       |
| Թիֆլիս համեմել      | 6.29  | 10.33 | 7.39   |       |
| Թիֆլիսից դուրս գալը | 7.29  | 11.13 | 4.59   |       |
| (Թիֆլիսի ժամանակով) | 8.27  | 12.11 | 5.57   |       |
| Բաթում համեմել      | 1...  | 4.59  | 5.46   |       |
| Երևանից դուրս գալը  | 12.25 |       | 9.40   |       |
| Կարսից »            | 4.12  |       | 1.17   |       |
| Ալեքսանդրապոլ »     | 7.50  |       | 5.26   |       |
| Թիֆլիս համեմել »    | 5.24  | ...   | 3.28   |       |
| Թիֆլիսից դուրս գալը | 11.50 | գիշ.  | 2.50   |       |
| (Թիֆլիսի ժամանակով) | 42.48 | գիշ.  | 3.48   | 5.    |
| Ալեքսանդրապոլ »     | 10.50 |       | 2.44   |       |
| Կարս համեմել        | 2.20  |       | 6. ... |       |
| Թիֆլիս »            | 4.48  |       | 8.52   |       |

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՌՐ ՀԻՒՄՆԻՄԱՆՈՑ  
ԲԵՇԱՄԵՏ Բ. ՆԱՍԱՐԱՐԵԱՆԻ  
(Կուկիա, Վորոնոյովի արձանի հանդէպ)  
Ա Վ Ն Ո Ր, Բ Ո Ւ Ն Ո Ր Տ Ե Ն Ե Ր Ը  
ՁԻՅՈՎԱՆԻ—9—10 Ժ. աղբի. ներքին և անարդար  
Մ. Ք. ԱՆԻՏԻՍԵԱՆ—11—12 Ժ. մորթու. գինեւոր  
և վերաբերւթիւն:

Ձ. Բ. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆ—11—12 Ժ. մանկաբարձու-  
թեան, կանանց և երեխայի Կ.  
Գ. Բ. ԳՅՈՒՆԻՎ—12—1 Ժ. տղանի, թիւի և կոկորդի  
Ք. Ա. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆ—1—1/2 Ժ. ներքին և երե-  
խայի Կ.  
Ա. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1/2 Ժ. ներքին և երեխա-  
յի Կ.  
ԿԻՆԻՐԻՇԿ ԵՆԲԱՐԻՆԵԱՆ—1/2—3 Ժ. մանկաբար-  
ձութեան և կանանց Կ.  
Ե Ր Ե Ն Ո Ւ Ն Ե Ր Ը  
Բ. Յ. ԱՐԵՆԱՆ—7—8 Ժ. ներքին հիւանդ.  
Գ. Ա. ԱՐԴԱՆԻՆԻ. Կատարում է միկրո-քեմիա-  
կան և բակտերիոլոգիական հետազոտութիւններ:  
Օ. Ա. ԱՆԻՏԻՍԵԱՆ—առանձին. ծաղկահատ և բժշկ-  
ական մարմնամարզ. դիմել 11—1 Ժ...  
Վճարը 50 Կ. չափերով ձեռք: Համախորհրդի (կոն-  
սիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:  
Հիւանդանոցում ընդունվում են և գրեթե ԿԻ-  
ւանդներ:  
Հիւանդանոցի կառավարիչ՝ Բ. Կ. Ի.

Բ Ժ Ե Ն Ո Ւ Ն Ե Ր Ը  
Գ. Ա. ՀԱՆՎԵՐԻՆԵԱՆ  
Մասնագէտ միկրոյին և սիֆիլիսի բնական  
հիւանդութիւններ, ընդունում է հիւանդանո-  
ցին առաւօտեան 12 Ժ.—1 Ժ. երեկոյեան  
6 Ժ.—9 Ժ.: Կուկիա, Սեմեոնովսկայա փ. № 20.  
(Կ. Կ. Կ.) 30—100

ՄԱՆԿԱԲԱՐԶՈՒԹԻ  
Սօֆիա Ի. Գեորգիու-Լօկ  
Տեղափոխել է Կոնստանտին փողոց № 7,  
տուն իշխ. Թուրքիայի, Ալեքսանդրեան աշ-  
ղու դիմացը: (Կ. Կ. Կ.) 23—100

Բ Ժ Ե Ն Ո Ւ Ն Ե Ր Ը  
Բ. Նաւասարդեան  
Գ Ե Մ Ո Ր Կ Ո Ւ Ն Ե Ր Ը ընդունում է  
սիֆիլիսի, միկրոստիկան և վերաբերական  
հիւանդ:  
Փատիլա, Կ. Պոմերանցեա. 48—50  
Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Ւ Ն Ե Ր Ը  
Ս. Գ. Շերապետեան  
Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր առաւօ-  
տեան ժամը 9—2 և երեկոյեան ժամը 3—6,  
երեւանեան հրապարակ, տուն Արդուլեան,  
բնակարան Լալայեանի բնակարան:

Մամուլի տակից դուրս եկան  
ԳՐ. ՉԱԼԻՈՒՇԵԱՆԻ  
նոր գրքովը  
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ  
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐԸ  
Ո Ռ Ո Ւ Ս Ա Ս Ա Ն Ո Ւ Մ  
(Համախմբուած)  
Ձեռնարկ է Գր. Չալիանի յիշատակին  
100 էրես, գինը 20 Կ.  
Պահեստից հեղինակի մօտ, Բաթումում Դժնի  
վրա՝ Գրականատեղիքի ուղարկւած գինով:  
(Կ. Կ. Կ.) 6—6

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ  
Ամեն շաբաթ, երկուշաբթի և ուրբաթ օրերը  
նուազում է սիմֆոնիական օրկեստրը Լ. Պ.  
Շախմատիզի ղեկավարութեամբ, իսկ երեք-  
շաբթի և հինգշաբթի օրերը սաղանդակները՝  
Բազումի յայտնի թաւ ածող Արսէնի ղեկավա-  
րութեամբ: (17, 21, 28) 3—3

Մամուլի տակ է և շուտով լոյս կը տեսնի  
Ե. ՅԱՆԳԵԱՆԻ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ա Ջ Ա Ր Կ Ժ Ո Ղ Ո Վ Ա Ս Ո Ւ Ն  
Բաժնետիրական ընկերութիւն

«ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ»-Ը Ի Ե Ր մէջ պարունակում է  
մի շարք յօդուածներ, 30-ի չափ չկար-  
տիկներ և քաղաքացիական 300 էջից (մեծագիւր):  
Բաժնետիրական ընկերութիւնը ընդունվում է 1.  
Թիֆլիսում՝ հեղինակի մօտ—«Հեղինակ» տպա-  
րանում, 2. Ալեքսանդրապոլում՝ պ. Ա. Իսա-  
հակեանի մօտ, 3. Բաթումում՝ պ. Սարգսի  
Յարութեանի մօտ, 4. Բաթումում՝ պ. Ջա-  
րար Բաթումեանի մօտ (Садовая № 174),  
5. Երևանում՝ պ. Սարգիս Օհանջանեանի մօտ,  
6. Նոր-Նախիջևանում՝ օրինորդ Գայանէ Սըր-  
մաթեանի մօտ, 7. պ. Ջահադի Սէլիք-Սիր-  
գայանի մօտ, 8. Սարմատում՝ օրինորդ Սա-  
թեանի մօտ (Գարսիստան), 9.  
Ուրմիում՝ պ. Սեւեքեանի մօտ—Տէր-Յակոբեանի  
մօտ, 10. Ամերիկայում՝ «Հայերէր» խմբա-  
գրատան (Բուսոն), 11. Բուխարայում՝ «Շար-  
փում» խմբագրատան (Վառնա), 12. Եգիպ-  
տոսում՝ զօգար Կ. Փաշայեանի մօտ (Ալեք-  
սանդրիա):

Յատուկ խնդրում ենք, որ յարգելի գործա-  
կանները աշխատեն մինչև օգոստոսի վերջերը  
անգլա-սեան մեզ հասցնել բաժնետիրական հա-  
ցեկներ և դրամ, որպէս զի հետադարձութիւն  
ունենանք ձեր ժամանակին զրկել գրքերը:  
Ապա ուրիշ բաժնետիրական ընկերութիւն  
Բաժնետիրական է Ռուսաստանում 1 ր. 50  
Կ. Պարսկաստանում մէկ թուման. արտաւ. 5 ֆր.

Ի գիտութիւն պ.պ. Թարգմանիչներ յայտա-  
բարելում է, որ Թարգմանիչ և պատրաստ է  
տպագրութեան համար  
Բ Մ Ս Վ  
«КАЛЪ БОЛГАРЫ ДОВЫЛИ СЕБЪ СВОБОДУ»  
(ա. օ.) գրքեր: 2—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵՆՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵ-  
ՐՈՒԹԻՒՆԸ  
Ընդունում է նուէրներ զրամով, զանազան ի-  
րեր, հագուստեղէն, տնտեսական և տնային  
գործիքներ՝ Նախիջևանի կոտորածից մնացած  
հայերի օգտին ամեն օր առաւօտեան 9-ից  
մինչև 2 ժամը և երեկոյեան 5-ից մինչև 7 ժ.  
Ընկերութեան գրասենեակում Արաւ-արեան  
հրապարակ, սեփական տուն:

ՄԵՐ «Ընդարձակ Դարցակ» Ստոյա-  
պարիսին յայտնում ենք մասնա-  
կին, պատկերներ թիւը 120 ր. բարձրացած է:  
Կը խնդրենք, յարգելի բաժնետիրներին, որ  
իրենց բաժնետիրականները շուտով մեզ հաս-  
ցնեն: Բաժնետիրական ընկերութիւնը նոր պայմաննե-  
րով շարունակուելու է մինչև գրքի լոյս  
տեսնելը. մինչև այդ ժամանակ իրենց բաժ-  
նետիրականները չը վճարողները, բաժնետիր  
չը պիտի նկատուին և եթէ սրանք գրքը  
ստանալ ցանկան իսկ, պարտաւորուած կը  
նապաստել գին պէտք է վճարեն:  
Փոխարէն առ թիւը օգտուել, որովհետեւ  
բաժնետիրականը 5 ֆրանք (2 Բուլղի, 1 Տո-  
լար) շատ աժան նշանակուած է, համեմատած  
մեծ ծախքին:

Գոկո. Կ. Փաշայեան  
ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱՆՆԵՐՆ ԵՆ  
Բալախանի (Բազում). Գ. Բժիկ. Բ. Օհանեան  
Բաթում-Տիֆլիսի Զիֆիւս Ե. Գապարեան  
Թիֆլիս-Տիֆլիսի Ն. Ս. Թաթարեան Երարը  
(Գոյովիսից Գրաստիկ, Կաթիլի մագալի)  
Թաթար. Գ. Դոկտոր Գ. Այալեան:  
Ամերիկայ. Գ. Մ. Մատոյեան. 27 Beach st.  
Boston, Mass.  
Մեր հասցէն. La Dr. Paschayan-Khan Ale-  
xandrie (Egypte):

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԻՔՍԵԼԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՆԻ ՍՐ-  
ՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ Մանկավարժական  
Խորհուրդը սրանով յայտարարում է, որ հա-  
մաձայն Թիֆլիսի քաղաքային Վարչութեան  
որոշման 1905 թիւ մայիսի 12-ի, ներկայ  
տարում աշակերտների ընդունելութեան ժա-  
մանակ դիմագրաստութիւն կը տրվի Թիֆլիս  
քաղաքի քաղաքացիներին, եթէ նրանց ծնող  
ները կը ներկայացնեն զօրութեաններ, որ նը-  
րանք մտքոված են Թիֆլիս քաղաքի քաղա-  
քացիներ ընդունելու: Բացի սրանց զարոյց  
մանից ցանկացողները բոլորն էլ պարտաւոր  
են ներկայացնել իրականաբար մեծարեան  
վկայական, ծաղիկ կարելու վկայական և  
ստորագծ տուած վկայական:  
(յուլ. 17, 24, 31, օգ. 7, 14, 21) 2—6

Բ Ա Ց Վ Ա Ս Ե Բ Ա Ց Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ն  
Ա Ն Ի  
Շ Բ Ե Ղ պ ա Տ Կ Ե Ր ա զ ա Ր ղ հ Ր ա Տ ա Ր ա Կ ո Ւ թ Ե ա ճ  
հեղինակութիւն ԼԵՕՐ

Բովանդակութիւն. Ուղեորի տպագրութիւններ.—Անի և շրջակայանի տպագրութիւն.—  
Բազմաթիւներ թագաւորութեան սկիզբը և անկումը, ընդարձակ տեսութիւն.—Անի անցեալը:  
Ստուար հատոր, զարգարած 100-ից աւել պատկերներով և բազմաթիւ զարդանկար-  
ներով ու օրնամաններով, որոնք ընդօրինակված են Անիի քանդակներէց: Առանձին՝ Մար  
Եկեղեցին, մեծագիւր, գունաւոր պատկեր, գործ ճարտարապետ պ. Թարամանեանի:  
Գ Ի Ե Բ Ը կը տպագրվի արտասահմանում:  
Բաժնետիրական է 5 րուբլի:

Կարելի է վճարել և մաս-մաս.—գրվելիս 2 րուբլի, իսկ մնացած 3 րուբլին մինչև գրքի լոյս  
տեսնելը:  
Գրվել կարելի է Թիֆլիսում, 1) «Մշակի» խմբագրատանը (Редакция «Мшакъ»), 2)  
«Գուտտենբերգ» գրականատեղիքում: (Тифлисе, книжный магазинъ „Гуттенбергъ“.)

Արդէն լոյս է տեսել և վաճառվում է  
Արթուր. Վ. Զօբարս  
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ՍՈՑԻԱԼ-  
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ  
Գինը է 10 կօպ. (զուգարով գնողներին և գրա-  
վաճառներին բաւարար զեղը)  
Դիմել՝ Թիֆլիսի գրականատեղիքին և այս  
հասցէով. Тифлисе, Серебряный рядъ № 21.  
А. Аберганъ. 1—3

Թարգմանված է և շուտով լոյս կը տեսնի  
Կ Ա Ո Ւ Ց Կ Ո Ւ  
1) „Возникновение рабочего класса“.  
2) „Рабочее движение въ средние вѣка“.  
Թարգմանում են  
3) Дубровский. „Франція, Іюль 1830 года“.  
4) Е. Марксъ. „Итоги 48-го года“.  
1—6 հ. Կ. Ե. Միլեւսիան

Աստղաբանական յայտնի խմբագրա-  
նիւ. ՄԵՐԻՆԻՅԱՆԸ

Հռչակաւոր թէ եկեղեցական խմբեր, և թէ  
հայոց, և ուսաց համերգներ կազմելով, տան  
և երկու տարի գործելով Աստղաբանում և  
աշխարհում վարելով խմբագրական պաշտոնը,  
այժմ անդադան մի քանի աշխարհաբար պայ-  
մանները գրքով ցանկանում է մի ուրիշ  
հայաբնակ քաղաքում ստանձնել մի և նոյն  
պաշտոնը, յուսարով աւել գործելու լոյս առ-  
պարէզ գաւեր: Դիմել՝ Астрахань, Арм. Ага-  
бабовское училище, учителю пѣнія Н. Мѣд-  
никову կամ Арм. Петро-Павловская церковь  
хормейстеру Н. Мѣдникову. 1—5

Եղբ. Մ. և Ա. ԹԱՌԱՍԵԱՆՏԵՐԻ  
գրականատեղիքներում  
1) Тифлисе, Голов. просп. 2) Баку, пр. Па-  
рапета.  
Ընդունվում են կօմիսիոյով վաճառելու հա-  
մար ամեն տեսակ գրքեր: 1—10

Ե Ո Ր Ե Ն Ո Ւ Ն Ե Ր Ը Գ Ո Ր Ծ Ա Ր Ա Ն Ե Պ Ա Լ Ե Ր Ի

Ա. Գ. ՄԱՆԿԻԿԵԱՆԻ  
(Օ Ղ Ե Մ յ Ո Ւ Ն)  
Գործարանական պահեստ մասնակցութեամբ և ղեկավարութեամբ Կ. Յ. ԱՆԱԳԵԱՆԻ,  
Թիֆլիսում, Պուշկինեան փողոց № 12 հետախօս 568:

Պատիւ ունեն հաղորդելու հասարակութեան, որ մշտապէս ստացվում է այստեղի պահեստում  
գեղանկար և ամեն տեսակ ճաշակի

Ը Պ Ա Լ Ե Ր Ն Ե Ր  
և նրանց պատկանելիքներ. ծախվում է, թէ գումարով և թէ առանձին սենեակներին համար  
Գներ գործարանական են—8 կօպէկից մինչև 7 րուբլի:  
(Կ. Կ. Կ.) 10—12 Յարգանք՝ Կ. Յ. Անագեան

Ս. Պ Ե Մ Ե Ր Ե Ր Ե Ր Ը Լ Ե Կ Ե Ր Ո Ւ Ր Ի Ն  
, Ն Ա Դ Ե Ժ Դ Ա,  
Թիֆլիսի բաժնեմուծի գրասենեակի օգոստոսի մէկից ՏԵՂԱՓՈՆՎՈՒՄ Ե Իշխանութի  
Տատկէվի տուն(նախկին իշխ. Իրակի) Սօլալիսի փողոցների աւելին,  
Օտտէնի գեղատուն գիմաց:  
(24, 26, 28) 2—3

ՖԻՆԱՆՍԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏԵՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ  
ԱՌԵԻՏԻՏԻՒՄ ԿՈՒՐՍԵՐ  
Երկու տեղի անձանց համար  
(Баку, Прачешная, домъ Теръ-Ованецова)  
Կուրսերի նպատակն է քաղաքական-մասնագիտական, եւ առեւտրական կրթութիւն  
եւ պատրաստել հմուտ հաշուապահներ: Աւարտողները ստանում են аттестатներ:  
Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առեւտրական թուղթագրութիւն և թուղթագրութիւն  
համարիչի վրա, 2) Հաշուապահութիւն արդիւնաբերական, գործարանական, առեւտրական  
և բանկային, 3) Առեւտրական իրավագիտութիւն, 4) Առեւտրական տնտեսագիտութիւն  
5) Առեւտրական և մուրհակային օրէնքներ, 6) Գեղագրութիւն և արագագրութիւն  
(ուղղութիւն ձեռագիր), 7) Ուսուցումը գործ մեքենայի վրա: Ուսումն սկսվում է սեպ-  
տեմբերի 20-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից՝ ամենայն օր կուրսերում առա-  
ւօտեան ժամը 9-ից մինչև 12-ը և երեկոյեան 4-ից մինչև 7 ժամը:  
Կուրսերի կանոնադրութիւնը (УСТАВЪ) և մանրամասն ծրագիրը (ПРОГРАММА)—տրվում և  
ուղարկվում են ձեռքար: Օտարաբարաբայիները զինում են Баку, учредителю ком-  
(Կ. Կ.) мерческихъ курсовъ А. И. Теръ-Распарову. 8—30